

การขับเคลื่อนชุมชนผ่านกองทุนหมู่บ้าน และบริษัทประชารัฐรักสามัคคี จำกัด ในจังหวัดนครราชสีมา

Empowering Community through Village Fund and Pracharath Raksamakkee
(Social Enterprise) Company Limited in Nakhon Ratchasima Province

นวกกร สงวนศักดิ์โยธิน¹ และ ชูลีรัตน์ เจริญพร²

Navakorn Sanguansakyotin¹ and Chuleerat Charoenporn²

Article History

Receive: November 11, 2021

Revised: December 23, 2021

Accepted: December 24, 2021

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการขับเคลื่อนของชุมชนในโครงการกองทุนหมู่บ้าน และบริษัทประชารัฐรักสามัคคีจำกัด และเสนอแนวทางการดำเนินการของกองทุนหมู่บ้าน และบริษัทประชารัฐรักสามัคคีจำกัดตามนโยบายสาธารณะของรัฐ ในจังหวัดนครราชสีมา การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ทำการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ สทนากลุ่ม และสังเกตการณ์ ผู้ให้ข้อมูลหลักประกอบด้วย 5 กลุ่มๆ ละ 3 คน ได้แก่ กลุ่มผู้ประกอบการบริษัทประชารัฐรักสามัคคี กลุ่มผู้ประกอบการในกองทุนหมู่บ้านผู้นำที่เป็นผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ กลุ่มคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน และองค์กรภาคีเครือข่ายของบริษัทประชารัฐ รักสามัคคี จำกัด จังหวัดนครราชสีมา นำข้อมูลที่ได้มาถอดความ สกัดประเด็น จัดกลุ่มหัวเรื่องเพื่อวิเคราะห์ข้อมูล และนำเสนอในรูปแบบโครงสร้างสำคัญของปรากฏการณ์ที่ศึกษา ผลการวิจัยพบว่า การขับเคลื่อนของชุมชนในโครงการกองทุนหมู่บ้าน และบริษัทประชารัฐรักสามัคคีจำกัดนั้น มีองค์ประกอบ 3 ด้าน ประกอบด้วยภาวะผู้นำและผู้ตาม ทุนทางสังคมและความร่วมมือ ผู้นำกองทุนหมู่บ้าน ต้องมีความรู้ ความเชี่ยวชาญด้านบริหารจัดการกองทุนฯ ส่วนผู้นำของบริษัทประชารัฐ รักสามัคคี (จำกัด) ต้องมีความสามารถเพิ่มเติมในการประสานงานทุกภาคี องค์ประกอบทุนทางสังคม คือการใช้ทรัพยากรของจังหวัดเพื่อประโยชน์ของชุมชน องค์ประกอบความร่วมมือ คือการทำงานแบบมีส่วนร่วม ภาครัฐต้องผลักดันให้กองทุนหมู่บ้านพัฒนาเป็นสถาบันการเงินชุมชน เพื่อเป็นสวัสดิการสังคม ส่วนทุนที่มีความสำคัญทั้งต่อกองทุนหมู่บ้านฯ และบริษัทประชารัฐ รักสามัคคี (จำกัด) คือ ทุนทางสังคม ถือว่าเป็นแหล่งทรัพยากรสำคัญที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งมีผลเชื่อมโยงไปสู่ระบบเศรษฐกิจ และนโยบายภาครัฐ ที่ช่วยสร้างทุนด้านเศรษฐกิจ แต่สิ่งสำคัญที่ประเทศไทยมีอยู่แล้ว คือ ทุนด้านวัฒนธรรม เป็นองค์ความรู้ที่สะสมอยู่ในชุมชน

คำสำคัญ : การขับเคลื่อนชุมชน ; กองทุนหมู่บ้าน ; บริษัทประชารัฐรักสามัคคี (จำกัด) ; ทุนทางสังคม ; กิจการเพื่อสังคม

¹ นักศึกษาปริญญาเอก สาขาผู้นำทางสังคม ธุรกิจและการเมือง วิทยาลัยนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต, Doctoral study in Philosophy Program, Department of Social Leadership Business and Politics College of Social Innovation, Rangsit University

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วิทยาลัยนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต, Assistant Professor, College of Social Innovation, Rangsit University

ABSTRACT

The objectives of this research are 1) to study the community enforcement of village fund and the Pracharath Raksamakee (Social Enterprise) Company Limited and 2) to propose operating guidelines for the Village Fund and its social enterprise as following the local government office's policy in Nakhon Ratchasima. This qualitative research is conducted by various techniques including interviews, focus groups and observations. The main informants included entrepreneurs of Pracharath Raksamakee, entrepreneurs who are formal and informal leaders and the committees of the Village Fund and organizations' networks in Nakhon Ratchasima. The researcher analyzes the data and then concludes the main points, classifies the subjects for data analysis and presentation in the integral structure form of the studied phenomena. The results reveal that the community's empowerment consisting of three components comprising leadership and followers, social capital and collaboration. In term of leadership and followers, the leader of Village Fund has to be knowledgeable and skillful in fund management. The leader of Pracharath Raksamakee (Social Enterprise) Company Limited, should add the capacity of cooperation of all stakeholders. The elements of social capital are: utilizing provincial resources to benefit the community. The elements of cooperation participatory-based working actions. The government should support and elevate Village Fund to becoming the community financial institution as for providing social welfare to the community. In addition, social capital is very prominent resource to the Village Fund, and Pracharath Raksamakee. The social capital affects and connects to the entire economic system and the economic policy. More importantly, the cultural capital has been established as valuable knowledge by the Thai community for a long time.

Keywords : Driving of community ; Village Fund ; Pracharath Raksamakkee (Social Enterprise) Company Limited ; Social capital ; Social enterprise

บทนำ

ในปี พ.ศ. 2544 รัฐบาลให้ความสำคัญต่อการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ เพื่อเป็นเครื่องมือในการสร้างสังคมและชุมชนให้มีความเข้มแข็ง โดยใช้หลักการนำความรู้ไปใช้แก้ปัญหาความยากจนอันเป็นผลมาจากปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจของประเทศ ขณะนั้น นโยบายสาธารณะมักเกี่ยวข้องกับประโยชน์ที่ประชาชนส่วนใหญ่ในสังคมพึงได้รับจากรัฐบาล และอันดับต้นๆ คือ นโยบายที่เกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ขั้นพื้นฐานของประชาชนในสังคม (Meikrut, 2020) ดังเช่น นโยบายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนที่รัฐบาลให้เป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในหมู่บ้านและชุมชนเมืองสำหรับการลงทุน การพัฒนาอาชีพ การสร้างงาน การสร้างรายได้ การลดรายจ่าย รวมทั้งการบรรเทาเหตุฉุกเฉิน และความจำเป็นเร่งด่วนที่ล้วนเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม คนในหมู่บ้านและชุมชนสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเอง นำไปสู่การเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านสังคมและด้านเศรษฐกิจในกลุ่มหมู่บ้านและต่อเนื่องไปยังชุมชนเมืองสู่การพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากของประเทศรวมถึงเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจและสังคมอีกด้วย สำหรับการขับเคลื่อนกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองให้ประสบผลสำเร็จนั้น ต้องนำเอาความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนและความรู้จากภายนอกชุมชน มาสังเคราะห์เป็นปัญญาและการจัดการ (National Village and Urban Community Fund Office, 2020) ในการสร้างงาน รายได้ และพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชน เพื่อลดปัญหาความเหลื่อมล้ำต่างๆ ดังนั้นประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ทั้งด้านทรัพยากร ภูมิปัญญา และความร่วมมือจากนโยบายดังกล่าว รัฐบาลยังจัดให้มีโครงการประชารัฐ เพื่อเสริมการรวมพลังของทุกภาคส่วนทั้ง ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ ภาคประชาสังคม และภาคประชาชน ถือว่าเป็นนวัตกรรมทางสังคมของประเทศไทย คำว่า “ประชารัฐ” จึงหมายถึง รัฐซึ่งมีรัฐบาล เอกชน และประชาชนร่วมมือกันในการบริหารจัดการกิจการงานที่เป็นสาธารณะ (Khotsing, 2018)

โครงการประชารัฐเป็นโครงการที่ช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจในชุมชน ตั้งแต่ต้นทางถึงปลายทาง โดยมุ่งสร้างรายได้ที่ยั่งยืนให้แก่ชุมชนใน 3 กลุ่มงาน ได้แก่ การเกษตร การแปรรูปผลิตภัณฑ์ชุมชน และการท่องเที่ยว โดยผ่าน 5 กระบวนการ ได้แก่ การเข้าถึงปัจจัยการผลิต การสร้างองค์ความรู้ การตลาด การสื่อสารสร้างการรับรู้ และการบริหารจัดการเพื่อความยั่งยืน

บนโครงสร้างของบริษัทประชารัฐรักสามัคคีจังหวัด (วิสาหกิจเพื่อสังคม) จำกัด จำนวน 76 แห่ง และบริษัท ประชารัฐรักสามัคคี วิสาหกิจเพื่อสังคม (ประเทศไทย) จำกัด จำนวน 1 แห่ง เป็นรูปแบบวิสาหกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise: SE) ผนึกกำลังร่วมกับบริษัทเอกชน 20 บริษัท โดยเป็นหน่วยงานกลางในการประสานความเชื่อมโยงระหว่างภาคส่วนต่างๆ จนประสบความสำเร็จ สร้างรายได้ให้กับชุมชนทั่วประเทศกว่า 60,000ครัวเรือน ในปี 2561 และ 2562 (Thai Beverage Public Company Limited, 2019) ในการขับเคลื่อนชุมชนนี้ ภาครัฐช่วยด้านนโยบายโครงสร้างพื้นฐาน กล่าวคือสนับสนุนเงินทุนผ่านสถาบันการเงินของภาครัฐตามหลักเกณฑ์การปล่อยเงินกู้ ภาคเอกชนช่วยเสริมความรู้ด้านการบริหารจัดการ การตลาด และการทำแผนธุรกิจเพื่อขอเงินทุนผ่านธนาคารพาณิชย์ต่างๆ ภาควิชาการช่วยให้องค์ความรู้โดยการค้นคว้าวิจัย พัฒนาเทคโนโลยีการผลิต รวมทั้งด้านการเกษตรและการแปรรูป ภาคประชาสังคมช่วยสร้างความเข้มแข็งและความเชื่อมโยงระหว่างชุมชนกันเอง อย่างไรก็ตามธุรกิจชุมชน จะต้องเกิดจากการเรียนรู้ ความเข้าใจถึงต้องการที่แท้จริง และมีการลงมือทำ เพื่อเป็นเจ้าของผลิตภัณฑ์ยกตัวอย่างเช่น กลุ่มคนบาติก จังหวัดนครราชสีมา ที่จัดจำหน่ายผ้าไหมบาติกจากการสืบสานภูมิปัญญาบรรพชน และได้รับการสนับสนุนการพัฒนาผลิตภัณฑ์เนื่องจากกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย เป็นการนำวิธิตดด้านการกระจายอาชีพและรายได้สู่ชุมชนมาดำเนินการ เป็นต้น

แม้ว่าทั้งกองทุนหมู่บ้านและบริษัทประชารัฐรักสามัคคี จำกัดเป็นหน่วยงานระดับชาติที่มีเป้าประสงค์เดียวกัน แต่ก็มี ความแตกต่างทั้งเรื่องการทำงานและบริบทที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน และทั้งสองหน่วยงานก็ควรจะหาแนวทาง ประสานการทำงานร่วมกันเพื่อประโยชน์สูงสุดของชุมชน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษา การขับเคลื่อนชุมชนที่ผ่านทั้งกองทุน หมู่บ้าน และบริษัทประชารัฐรักสามัคคี จำกัด ในจังหวัดนครราชสีมา เพื่อค้นหาแนวทางการดำเนินงานที่สอดคล้องกัน ให้ประชาชนรู้วิธีการใช้ประโยชน์จากหน่วยงานรัฐแบบบูรณาการ มีชุดความรู้ใหม่ และแนวคิดสร้างสรรค์ นอกจากนี้ยังศึกษา สิ่งเกี่ยวข้องอื่นๆ เช่น ความเป็นผู้นำและผู้ตาม การบริหารจัดการกิจการโครงการ การมีส่วนร่วม การประกอบอาชีพของ ครัวเรือน ทุนทางสังคม เป็นต้น ผลวิจัยที่ได้รับจะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานของหน่วยงานพัฒนาท้องถิ่นต่างๆ เพื่อการ พัฒนาเศรษฐกิจฐานรากมั่นคงและชุมชนพึ่งตนเอง ตามนโยบายของกรมการพัฒนาชุมชน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการขับเคลื่อนของชุมชนในโครงการกองทุนหมู่บ้านและบริษัทประชารัฐ รักสามัคคี จำกัด
2. เพื่อเสนอแนวทางการดำเนินการของกองทุนหมู่บ้าน และบริษัทประชารัฐ รักสามัคคี จำกัดตามนโยบายสาธารณะ ของรัฐ ในจังหวัดนครราชสีมา

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและทฤษฎีสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

แนวคิดเกี่ยวกับการขับเคลื่อนชุมชน (Community driven) งานวิจัยนี้ หมายถึง การขับเคลื่อนชุมชนใน หลากหลายมิติ โดยมุ่งเน้นบทบาทของคนท้องถิ่นที่มีต่อการถ่ายทอดความรู้เพื่อการพัฒนา การแก้ไขปัญหาพื้นที่ รวมทั้งการ ต่อยอดองค์ความรู้ไปสู่เชิงพาณิชย์ ส่งผลให้ชุมชนมีศักยภาพในการประกอบธุรกิจด้วยตนเองและเป็นการสนับสนุนการ ประกอบธุรกิจแบบวิสาหกิจเพื่อสังคม มาจากแนวคิดการขับเคลื่อนชุมชนเป็นกลยุทธ์หลักในการดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหา ความยากจนและความไม่เท่าเทียมกัน เป็นการร่วมมือกับชุมชนและหน่วยงานของรัฐในพื้นที่ชุมชน (The World Bank, 2020) และจะมีองค์ประกอบย่อย 3 เงื่อนไข ได้แก่ภาวะผู้นำและผู้ตาม ทุนทางสังคมและความร่วมมือ (Todilokwech et al., 2017)

แนวคิดนโยบายสาธารณะ (Public policy) การศึกษานี้เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนชุมชน โดยผู้นำท้องถิ่นและผู้ ที่เกี่ยวข้องต้องคำนึงถึงความต้องการของคนในพื้นที่ ความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ และพื้นฐานของความเป็นไปได้ คือ การ ปฏิบัติจริงผ่านกิจกรรมต่างๆ โดยเฉพาะผู้นำท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญเสมือนเข็มทิศนำชุมชนสู่ความสำเร็จ ซึ่งมาจากแนวคิดที่ว่า นโยบายสาธารณะเป็นแนวทางที่รัฐจะดำเนินการหรือไม่ดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาสาธารณะและพัฒนาประชาชนทั้งประเทศ ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อตอบสนองหรือแก้ไขคุณภาพชีวิตของพลเมืองในรัฐให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น (Kenaphoom and Jandaeng, 2019) และแนวทางการศึกษานโยบายสาธารณะประกอบไปด้วยเรื่องเกี่ยวกับการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติโดยอาศัยทฤษฎีและ ตัวแบบปัจจัยทางการบริหาร (Dale, 1987)

แนวคิดผู้นำที่แท้จริง (Authentic leadership) ในที่นี้หมายถึง แนวคิดที่เป็นกระบวนการพัฒนา บ่มเพาะหล่อหลอม ให้ผู้นำมีความเป็นตัวตนที่แท้จริง เป็นผู้นำสิ่งดี ๆ แก่คนรอบข้าง ส่วนภาวะผู้ตาม (Followership) ที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำ (Leadership) นั้นเป็นเพราะผู้ตามที่มีประสิทธิภาพ (The Effective follower) ย่อมเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานได้เป็นอย่างดี และพัฒนานตนเองไปเป็นผู้นำที่ดีในอนาคต โดยมาจากหลักคิดที่ว่า ภาวะผู้นำที่แท้จริงไม่จำเป็นต้องเกิดมา พร้อมกับคุณลักษณะที่ครบถ้วนสมบูรณ์ แต่สามารถพัฒนาจากความเข้าใจในตนเอง และการพัฒนาตนเองไปสู่การมีภาวะผู้นำที่น่าเชื่อถือ น่าเลื่อมใส ศรัทธาได้ (Kulophas, 2017) นอกจากนี้ ผู้นำที่แท้จริงจะยึดมั่นในความถูกต้อง และมุ่งประโยชน์อย่างยั่งยืนแก่ส่วนรวมมากกว่าผลประโยชน์ส่วนตน ไม่ใช่เรื่องการสร้างภาพลักษณ์ให้ดูดี (Avolio and Mhatre, 2011)

แนวคิดและทฤษฎีทุนทางสังคม (Social capital) ในที่นี้ หมายถึง ทุนทางสังคมเป็นทรัพยากรสำคัญของชุมชนที่พัฒนาคนให้บรรลุเป้าหมายได้ มาจากแนวคิดการแบ่งทุนทางสังคมเป็น 3 ประเภท ได้แก่ ทุนทางสังคมภายในครัวเรือน (Bonding Social Capital) ทุนทางสังคมภายในชุมชน (Bridging Social Capital) และ ทุนทางสังคมภายนอกชุมชน (Linking Social Capital) (Wongsiri, 2018) อย่างไรก็ตาม ทุนทางสังคมในบริบทของสังคมไทยนั้น มาจากแนวคิดของการมีเครือข่าย (Network) ความไว้วางใจ (Trust) และการมีบรรทัดฐานในการปฏิบัติ (Norm) ที่เป็นแนวทางเดียวกันกับสมาชิกคนอื่นในชุมชน (Kwanyou, 2017) ซึ่งวัดจากมาตรวัดทุนทางสังคมที่พัฒนาขึ้นโดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

แนวคิดเกี่ยวกับกิจการเพื่อสังคม (Social enterprise) สำหรับงานวิจัยนี้ หมายถึง กิจการที่นำองค์ความรู้ในภาคธุรกิจมาประยุกต์กับงานด้านสังคมหรือสิ่งแวดล้อม โดยเน้นการทำประโยชน์เพื่อสังคม ซึ่งบริษัทไม่เพียงแต่สร้างรายได้ทางธุรกิจ แต่ยังทำความดีสู่สังคม ด้วยการคืนกำไรที่ได้รับกลับสู่ชุมชนที่บริษัทดำเนินกิจการอยู่ สำหรับแนวคิดกิจการเพื่อสังคมนี้ มาจากเรื่องนวัตกรรมที่ถูกนำมาใช้เพื่อแก้ไขปัญหาสังคมในกลุ่มประเทศยุโรปและประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งการประกอบกิจการเพื่อสังคมในปัจจุบันได้รับความนิยมจากประเทศต่างๆ ทั่วโลก (Masiri, 2020) อีกแนวคิดที่องค์กรธุรกิจหรือกิจการเพื่อสังคม เพื่อสร้างผลตอบแทนได้ 2 ประเภทคือ ผลตอบแทนทางการลงทุนทางการเงิน (FROI-Financial Return on Investment) และผลตอบแทนทางการลงทุนทางสังคม (SROI-Social Return on Investment) (Chamnanlerkit, 2016)

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน (Collaborative governance) การศึกษาครั้งนี้ หมายถึง การบริหารราชการระดับท้องถิ่น ได้แก่ กองทุนหมู่บ้าน นโยบายรัฐ/นโยบายสาธารณะ และบริษัทประชารัฐรักสามัคคี จำกัด กับความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในพื้นที่ ซึ่งพัฒนาจากแนวคิดที่ว่า ภาครัฐดำเนินการพัฒนาศักยภาพให้ภาคประชาชนด้วยการฝึกอบรมและสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็ง (Siroros and Kaewmulkham, 2018) ในการประสานงาน (Coordination) กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น หน่วยงานภาครัฐด้วยกันเอง ภาคเอกชน ภาคประชาชน ชุมชน กลุ่มผลประโยชน์อื่น เป็นต้น โดยเฉพาะเป็นความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในพื้นที่เพื่อสร้างความร่วมมือจากทุกภาคส่วน (Ansell and Torfing, 2015)

สรุปจากแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องข้างต้น เสนอเป็นแนวทางการวิเคราะห์ประเด็นต่างๆ ดังแสดงในตารางที่ 1 ดังนี้

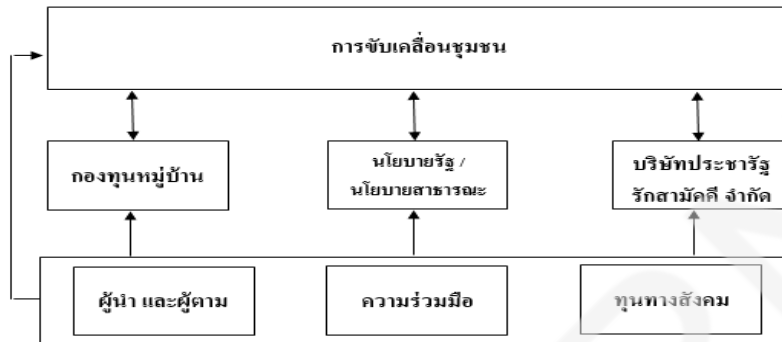
ตารางที่ 1 สรุปแนวคิดและทฤษฎีที่นำไปใช้ในการวิเคราะห์

ประเด็นวิเคราะห์ แนวคิด/ทฤษฎี	การดำเนินงาน ของกองทุน หมู่บ้าน	การดำเนินงานของ บริษัทประชารัฐ รักสามัคคี จำกัด	บริบทที่เกี่ยวข้อง กับการพัฒนา ชุมชน	การมีส่วนร่วม ของภาคส่วน	แนวทางการ ขับเคลื่อน ชุมชน
1. การขับเคลื่อนชุมชน			✓	✓	✓
2. นโยบายสาธารณะ	✓	✓	✓	✓	✓
3. ผู้นำที่แท้จริง	✓	✓	✓		✓
4. ทุนทางสังคม	✓	✓	✓	✓	✓
5. กิจการเพื่อสังคม	✓	✓	✓		✓
6. การบริหารราชการแบบมี ส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน	✓	✓	✓	✓	✓

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยนำแนวคิดจาก การขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ภายใต้กลไกประชารัฐ ของกรมการพัฒนาชุมชน (2017) และการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ (Buthpho, 2017) จากเอกสารวิจัยส่วนบุคคล. วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร มาสังเคราะห์เป็น 1.องค์ประกอบหลักที่มีความเชื่อมโยงกับการขับเคลื่อนชุมชน ได้แก่ กองทุนหมู่บ้าน นโยบายรัฐ/นโยบายสาธารณะ และบริษัทประชารัฐรักสามัคคี จำกัด 2.แต่ละองค์ประกอบหลักจะมีองค์ประกอบย่อย 3 เงื่อนไข ได้แก่ภาวะผู้นำและผู้ตาม ความร่วมมือ และทุนทางสังคม เมื่อนำมากำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย เป็นดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สามารถตอบวัตถุประสงค์การวิจัยทั้ง 2 ข้อ ดังนี้

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) จำนวน 5 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มผู้ประกอบการในกองทุนหมู่บ้าน ผู้นำที่เป็นผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ กลุ่มคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มผู้ประกอบการบริษัทประชารัฐรักสามัคคี และองค์กรภาคีเครือข่ายของบริษัทประชารัฐ รักสามัคคี จำกัด ในจังหวัดนครราชสีมา

โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกตัวแทนของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามหลักการอ้างอิงด้วยบุคคลและผู้เชี่ยวชาญ (Snowball Sampling Technique) จำนวน 15 คน (จำนวน 5 กลุ่มๆ ละ 3 คน) ซึ่งจะมีคุณสมบัติข้อใดข้อหนึ่งต่อไปนี้ เป็นอย่างน้อย ได้แก่ เป็นตัวแทนผู้มีหน้าที่และปฏิบัติราชการเกี่ยวข้องกับพื้นที่ชุมชน ในสังกัดกองทุนหมู่บ้าน และบริษัทประชารัฐรักสามัคคี จังหวัดนครราชสีมา และ/หรือเป็นตัวแทนผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการ องค์กรภาคีเครือข่ายที่มีส่วนร่วมและเกี่ยวข้องกับกองทุนฯ และโครงการฯ จังหวัดนครราชสีมา ที่มา: ข้อมูล ณ เดือนมกราคม - เดือนมีนาคม 2562 ของกองทุนหมู่บ้าน บริษัทประชารัฐรักสามัคคี และองค์กรภาคีเครือข่ายของบริษัทประชารัฐ รักสามัคคี จำกัด จังหวัดนครราชสีมา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ใช้เทคนิคหลายวิธีการ เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงในชุมชนที่ศึกษา ดังนี้

1. ข้อมูลทางด้านเอกสาร โดยค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลส่วนราชการ งานวิจัย วารสารวิชาการ รวมไปถึงอินเทอร์เน็ตและเว็บไซต์ต่างๆ เพื่อกำหนดกรอบการสังเกต และสร้างแนวคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์
2. วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ใช้แบบสัมภาษณ์ที่ไม่มีโครงสร้างและคำถามปลายเปิดไม่จำกัด การตอบและการเรียงลำดับหัวข้อ เนื้อหาการสัมภาษณ์จะครอบคลุมวัตถุประสงค์ คือการขับเคลื่อนของชุมชนในโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง และบริษัทประชารัฐรักสามัคคีจำกัด กระบวนการมีส่วนร่วมรวม ความรู้สึกที่ได้เข้าร่วมและเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม มีการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยหาความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คนพิจารณา ซึ่งผลการตรวจสอบค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC เท่ากับ 0.95 ถือว่าผ่านเกณฑ์มาตรฐานที่ยอมรับได้
3. วิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กับกลุ่มตัวแทน 5 คน ซึ่งเป็นตัวแทนผู้มีหน้าที่และปฏิบัติราชการเกี่ยวข้องกับพื้นที่ชุมชนตามขอบเขตของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญข้างต้น แต่เป็นคนละกลุ่มกับการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อ

รวบรวมข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับการขับเคลื่อนของชุมชนในโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง และบริษัทประชารัฐรักสามัคคีจำกัด กระบวนการมีส่วนร่วม ความรู้สึกที่ได้เข้าร่วมและเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่ไม่มีโครงสร้างและไม่มีคำถามนำคำตอบว่าจะต้องเป็นอย่างหนึ่งอย่างใด (Non Directive Interview)

4. นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มมาตรวจสอบแบบเทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique) คือการนำข้อมูลกลับไปถามผู้ให้ข้อมูลชุดเดิมอีกครั้งเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล และการเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้อาจใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลสองวิธีการที่แตกต่างกัน แล้วนำมาพิจารณาว่าข้อมูลที่ได้สอดคล้องกันหรือไม่ ในงานวิจัยนี้ คือการนำข้อมูลประเด็นเดียวกัน ซึ่งเก็บโดยวิธีสนทนากลุ่มมาเปรียบเทียบกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อดูลักษณะและความสอดคล้องของข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มนี้ ใช้การจดบันทึก การบันทึกเสียง และการสังเกตการณ์เพราะผู้วิจัยลงพื้นที่ด้วยตนเอง ในการขอสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้นำสรุปเค้าโครงการวิจัย (Executive Research Proposal) พร้อมแนวคำถามจัดส่งให้แก่ผู้รับการสัมภาษณ์ล่วงหน้าพร้อมทั้งนัดหมายวันเวลาที่ขอเข้าสัมภาษณ์ ซึ่งใช้เวลาดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างเดือนมกราคม - มีนาคม 2562

การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้รับมาถอดความ สกัดข้อมูลที่เป็นประเด็นในการศึกษา จัดกลุ่มหัวเรื่องเพื่อนำไปวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปรากฏการณ์วิทยา ตามวิธีของ Colaizi's method (1978) ดังนี้

1. ศึกษาบทสัมภาษณ์ทั้งจากวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกและวิธีการสนทนากลุ่มที่ถูกถอดความแล้วทั้งหมดเพื่อให้เข้าใจความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด
2. ทบทวนบทสัมภาษณ์ทั้งหมดแล้วสกัดประโยคสำคัญที่เกี่ยวข้องกับกรอบแนวคิดในงานวิจัยนี้ออกมา
3. ทำความเข้าใจ กำหนดความหมายให้กับประโยคสำคัญ และนำมาจัดกลุ่มหัวเรื่องตามวัตถุประสงค์ข้างต้น
4. ผสมผสานผลลัพธ์ที่ได้ทั้งหมดแล้วสร้างเป็นคำอธิบายอย่างละเอียดในปรากฏการณ์ที่ศึกษา ซึ่งก็คือการขับเคลื่อนของชุมชนในโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง และบริษัทประชารัฐรักสามัคคีจำกัด ตามองค์ประกอบ 3 เงื่อนไข ได้แก่ ภาวะผู้นำและผู้ตาม ทูทางสังคม และความร่วมมือ
5. กำหนดและลดรูปจนเป็นโครงสร้างสำคัญของปรากฏการณ์ที่ศึกษา
6. นำข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษากลับไปถามผู้ให้ข้อมูลอีกครั้งเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

ผลการวิจัยและอภิปรายผลการวิจัย

1. การขับเคลื่อนชุมชนผ่านโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง และบริษัทประชารัฐ รักสามัคคี จำกัด ประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ด้าน ได้แก่ ภาวะผู้นำและผู้ตาม ทูทางสังคม และความร่วมมือ คือ

1.1 ด้านองค์ประกอบความเป็นผู้นำ และผู้ตาม ผู้นำกองทุนหมู่บ้านฯ พบว่าต้องเป็นบุคคลที่มีความรู้ความเข้าใจพื้นฐานในการบริหารจัดการกองทุนฯ เป็นอย่างดี มีการศึกษาหาความรู้ใหม่ที่เป็นประโยชน์อยู่เสมอ มีทัศนคติที่ดีต่อโครงการกองทุนหมู่บ้านฯ เป็นผู้มีความรับผิดชอบในหน้าที่และบทบาทของตนเอง ในการดำเนินงานผู้นำกองทุนมีความสามารถในการนำเสนอแก่สมาชิกและชุมชนให้นำไปใช้ ต้องเปิดกว้างยอมรับความคิดเห็นเพื่อก่อให้เกิดการมีส่วนร่วม และมีแนวคิดในการพัฒนาที่ก้าวหน้า และมีความโปร่งใส การดำเนินงานของผู้นำกองทุนจะยึดถือคุณธรรมในความเท่าเทียมกันของสิทธิเสรีภาพของสมาชิกกองทุนโดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Wongkamhan (2016) เรื่อง ความสำเร็จในการนำนโยบายการยกระดับกองทุนหมู่บ้านเป็นสถาบันการเงินชุมชนไปปฏิบัติ พบว่าผู้นำเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้นโยบายถูกนำไปปฏิบัติจนประสบความสำเร็จ ผู้นำที่ดีควรพัฒนาศักยภาพของตนเองสม่ำเสมอให้เป็นผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ เสียสละมีจิตอาสาเป็นผู้อุทิศตัวเพื่อส่วนรวมทำงานด้วยใจรัก มีความซื่อสัตย์สุจริต มีสติปัญญาความสามารถสูง มีการติดต่อสื่อสารเก่ง และเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป ดังนั้นชุดข้อมูลใหม่ที่ได้จากงานวิจัยนี้ คือองค์ประกอบความเป็นผู้นำประการสำคัญ คือการนำหลักนิติธรรมมาใช้บริหารกองทุนร่วมกับความเมตตาและเอื้ออาทรต่อสมาชิก มีการวางแผนการดำเนินงานของกองทุนทั้งในระยะสั้นและระยะยาวผ่านขั้นตอนการประชุมและฉันทามติ นอกจากตัวผู้นำแล้วยังต้องมีคณะทำงานที่มีประสิทธิภาพการทำงานกับชุมชน มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการสถาบันการเงินชุมชนได้ดีในระดับหนึ่ง ที่สำคัญ คือต้องได้รับการยอมรับและนับถือ

จากชุมชน ส่วนผู้ตามที่เป็นสมาชิกกองทุนฯต้องร่วมคิด ดำเนินการ แก้ปัญหา ตรวจสอบ และรับผลประโยชน์ จึงสามารถทำให้โครงการประสบผลสำเร็จได้

สำหรับผู้นำของบริษัทประชารัฐ รักสามัคคี จำกัด นั้น โดยทั่วไปมีคุณลักษณะที่ไม่ต่างจากผู้นำของกองทุนหมู่บ้านฯ แต่ต้องมีวิสัยทัศน์ ความสามารถ และความเชี่ยวชาญเพิ่มเติมด้านการตลาด จึงต้องนำแนวคิดของ Bell and Hindmoor (2012) ที่ว่ารัฐต้องปรับรูปแบบการบริหารจัดการที่เป็นการขับเคลื่อนทางการตลาดผ่านบริษัทเอกชนและสมาคมต่างๆ ทำงานร่วมกัน จากการศึกษาพบว่าผู้นำของบริษัทประชารัฐ รักสามัคคี จำกัด มีหลากหลายระดับเช่นกัน ได้แก่ ระดับนโยบาย ระดับประเทศ และระดับจังหวัด ซึ่งทำงานไปในทิศทางเดียวกันและเชื่อมโยงระบบการทำงานซึ่งกันและกัน โดยเน้นโครงสร้างการทำงานแบบสานพลังและสร้างเครือข่ายผู้นำชุมชนรุ่นใหม่ทั่วประเทศเพื่อขับเคลื่อนชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Ritthamet (2019) เรื่องการพัฒนาตัวแบบในการประเมินประสิทธิผลของนโยบายประชารัฐ ที่กล่าวว่า รัฐบาลในฐานะผู้นำของบริษัทประชารัฐ รักสามัคคี จำกัด ต้องนำการบริหารแบบเครือข่ายหรือรูปแบบความเป็นหุ้นส่วนมาดำเนินการ ทำให้เห็นแง่มุมของการประสานในส่วนราชการต่างๆ ทั้งการประสานการทำงานระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ดังนั้นชุดข้อมูลใหม่ที่ได้จากงานวิจัยนี้ คือองค์ประกอบความเป็นผู้นำของบริษัทฯ ต้องมีความเก่งด้านการจัดการตั้งแต่การจัดโครงสร้างการทำงานตามบริบทเชิงพื้นที่และพฤติกรรมของคนในแต่ละภาคส่วน มีการดำเนินโครงการที่มุ่งให้ชุมชนเข้าถึงปัจจัยในการผลิต ตลอดจนกระบวนการสร้างองค์ความรู้ในชุมชน การสื่อสารการตลาดเพื่อการรับรู้ และการบริหารจัดการแบบสานพลังจากผู้นำชุมชนรุ่นใหม่ทั่วประเทศเพื่อความยั่งยืนให้แก่ท้องถิ่น

1.2 ด้านองค์ประกอบทุนทางสังคม หมายถึง แต่ละชุมชนมีการประกอบอาชีพที่เป็นวิถีการผลิตสืบทอดมาจากรบรรพบุรุษ ถือว่าชาวบ้านมีจุดยืนทางด้านอาชีพ และเมื่อวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลง ชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ที่จะสร้างอาชีพเสริมใหม่ขึ้น เพื่อเป็นการสร้างทางเลือก รวมทั้งสร้างรากฐานความมั่นคงทางเศรษฐกิจของชุมชนอีกทางหนึ่ง จึงถือว่าทุนทางสังคมประเภทภายในครัวเรือน (Bonding Social Capital) และภายในชุมชน (Bridging Social Capital) เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนชุมชน อย่างไรก็ตามงานวิจัยนี้ พบว่ากองทุนหมู่บ้าน และบริษัทประชารัฐ รักสามัคคี จำกัด เป็นทุนทางสังคมประเภทหนึ่ง แต่เป็นทุนทางสังคมภายนอกชุมชน (Linking social capital) ที่เชื่อมโยงชุมชนและตัวแทนของหน่วยงานเข้าด้วยกัน เป็นการเปิดโอกาสให้รัฐบาลกำหนดโครงการที่ตอบสนองความต้องการของชุมชนแต่ละพื้นที่ได้ ขอบเขตการดำเนินงาน (Scope of Work) ของหน่วยงานทั้งสอง คือให้การสนับสนุนแหล่งเงินทุนเพื่อส่งเสริมการประกอบอาชีพของผู้ประกอบการระดับชุมชน ครอบคลุม แม้ว่าจะเป็นการสร้างหนี้แต่ละครัวเรือน ก็ถือเป็นการลงทุนในระยะยาว เพราะถ้าไม่มีกองทุนหมู่บ้าน และบริษัทประชารัฐ รักสามัคคี จำกัด แล้ว ชุมชนต้องพยายามหาแหล่งเงินทุนนอกชุมชนซึ่งนำไปสู่ปัญหาหนี้สินระดับประเทศต่อไป แม้ว่าหน่วยงานทั้งสองจะมีเป้าประสงค์เดียวกัน แต่มักขาดการสานพลังในการทำงานร่วมกันแบบไร้รอยต่อ ดังจะเห็นได้จากข้อค้นพบเรื่องปัญหาและอุปสรรคของกองทุนหมู่บ้าน คือขาดการกำหนดกลไกสนับสนุนจากภาคเอกชน ภาครัฐ ภาควิชาการ ในรูปแบบประชารัฐ ดังนั้นชุดข้อมูลใหม่ที่ได้จากงานวิจัยนี้ คือทั้งกองทุนหมู่บ้านฯ และบริษัทประชารัฐ รักสามัคคี จำกัด เป็นทรัพยากรระดับชุมชนที่สร้างขึ้นจากอำนาจทางสังคม และมุ่งพัฒนาเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกพื้นที่ เพื่อความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก การพัฒนาวิสาหกิจตั้งใหม่ (Start up) และวิสาหกิจเพื่อสังคม ตลอดจนการสร้างสังคมผู้ประกอบการชุมชนเพื่อต่อยอดการผลิตและบริการที่เป็นจุดยืนทางด้านอาชีพของชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Usaner (2010) กล่าวคือ ทุนทางสังคมเป็นปัจจัยที่ช่วยให้เกิดประโยชน์จากการทำงานร่วมกันโดยผ่านบทบาทและเครือข่ายทางสังคมที่มีการจัดตั้งโดยมีกฎเกณฑ์ แนวปฏิบัติ และสิ่งที่มีอยู่เดิมเป็นองค์ประกอบพื้นฐาน จะทำให้ประชาชนสามารถได้รับประโยชน์จากการรวมกลุ่มกัน

1.3 ด้านองค์ประกอบความร่วมมือ ผลการศึกษาจากการลงพื้นที่และดำเนินการสัมภาษณ์ด้วยตนเอง พบว่ากระบวนการบริหารจัดการด้านการมีส่วนร่วม ประธานผู้บริหารจัดการกองทุนให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของกองทุนในทุกระดับ มีการเปิดโอกาสให้กลุ่มได้มีสิทธิและส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการกองทุนตามหลักประชาธิปไตย และเปิดโอกาสให้ชุมชนแสดงความคิดเห็นในการบริหารจัดการต่างๆ รวมไปถึงการบริหารจัดการกองทุนที่มีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบของแต่ละคนชัดเจน ส่งผลให้กระบวนการบริหารและการทำงานมีประสิทธิภาพ ในส่วนของกองทุนหมู่บ้าน ต้องสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของกองทุนร่วมกัน มีเป้าหมายร่วมกันเพื่อเป็นพื้นฐานการสร้างชีวิตความเป็นอยู่ในชุมชนที่ดีขึ้น ร่วมกันปรับเปลี่ยนโครงสร้างการประกอบอาชีพและต่อยอดกิจกรรมต่างๆ ให้เติบโตมากขึ้น เพื่อให้กองทุนหมู่บ้านมีพื้นฐานที่แข็งแกร่ง พร้อมทั้งจะพัฒนาเป็นสถาบันการเงินชุมชนต่อไป ในขณะที่ บริษัทประชารัฐ รักสามัคคี จำกัด นั้นเน้นการประสานความร่วมมือจากทุกภาคส่วนเช่นเดียวกัน ทั้งภาครัฐ เอกชน วิชาการ ประชาสังคม และประชาชน ตามยุทธศาสตร์สานพลังประชารัฐ การเปิดโอกาสและสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนเห็นถึงความสำคัญของการมี

ส่วนร่วมตั้งแต่การกำหนดนโยบายประชารัฐ การเข้าร่วมดำเนินการ และการเป็นเจ้าของโครงการต่างๆ ด้วยกัน สำหรับการขับเคลื่อนด้วยความมีส่วนร่วมและความรู้สึกเป็นเจ้าของของสมาชิกทั้งสองหน่วยงานนี้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Nuch daeng (2019) เรื่อง การพัฒนาประเทศไทยตามนโยบายประชารัฐกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในจังหวัดฉะเชิงเทรา สรุปว่ารัฐควรกำหนดแนวทางการมีส่วนร่วมกิจกรรมของประชาชนอย่างเป็นระบบ ดังนี้ 1) ให้ประชาชนมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มกำหนดนโยบาย 2) ให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้าสู่กระบวนการมีส่วนร่วมของการกำหนดกิจกรรม 3) การทำงานร่วมกันโดยมีความจริงใจต่อกัน และ 4) การมุ่งเน้นในเรื่องความยั่งยืน

2. เสนอแนวทางของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง และบริษัทประชารัฐรักสามัคคีจำกัดผ่านนโยบายสาธารณะของรัฐ ในจังหวัดนครราชสีมา

กองทุนหมู่บ้านเป็นโครงการหนึ่งภายใต้แนวนโยบายเศรษฐกิจรากหญ้าของรัฐบาล มาจากแนวคิดที่ต้องการแก้ไขปัญหาความยากจนและการขาดโอกาสในการลงทุนประกอบอาชีพของประชาชน สอดคล้องกับแนวคิดของ Prewitt and Verba (1983) ให้ทัศนะว่าเป็นพันธะสัญญาระยะยาวในการดำเนินกิจกรรมอย่างแบบแผนของรัฐบาล ซึ่งมีเป้าประสงค์ในการแก้ไขปัญหาของประชาชนเป็นสำคัญ โดยรัฐบาลจะสนับสนุนประชาชนในชนบทเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้โดยสะดวก เพิ่มโอกาสในการสร้างรายได้ สร้างอาชีพแก่ชุมชน คณะกรรมการกองทุนฯ ที่ได้รับการคัดเลือก ควรมีจำนวนที่เหมาะสม มีความรู้ความสามารถด้านการบริหารจัดการกองทุน จำนวนเงินกองทุนก็ต้องเพียงพอกับความต้องการของประชาชน การพิจารณาเงินกู้มีความเหมาะสมสำหรับทุนในการประกอบอาชีพ ชำระเงินกู้พร้อมดอกเบี้ยตรงตามระยะเวลาในสัญญาเงินกู้ ดังนั้น คณะกรรมการกองทุนฯ ต้องมีความเป็นธรรมในการพิจารณาเงินกู้ และสามารถแก้ไขปัญหาหนี้ในระบบแก่คนในชุมชน เพราะสามารถกู้เงินในอัตราดอกเบี้ยตามที่กฎหมายกำหนด และมีเงินออมจากดอกเบี้ยการให้กู้ นอกจากนี้ กองทุนหมู่บ้านควรจัดสรรผลประโยชน์ที่ได้รับไปเป็นสวัสดิการแก่สมาชิกกองทุนหมู่บ้าน และพัฒนาสิ่งสาธารณประโยชน์ของหมู่บ้านอีกด้วย

ในการขับเคลื่อนชุมชนที่ผ่านมา ผลการวิจัยพบว่า ภาครัฐควรปรับการดำเนินการให้เป็นระบบเศรษฐกิจใหม่ รวมถึงในส่วนราชการท้องถิ่นมากขึ้น เน้นวิสาหกิจชุมชนที่ใช้ศักยภาพของคนในพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Krungkraipetch, Ritngam and Viriya (2016) เรื่อง รูปแบบการขับเคลื่อนชุมชนสุขภาวะที่ท่ามะนาว ผลการศึกษาพบว่า กระบวนการขับเคลื่อนประกอบด้วยการพัฒนา ศักยภาพคนให้พึ่งพาตนเองได้ การระดมทุนความรู้ของ ชุมชนและทุนเงินจากภายนอกชุมชน การมุ่งเน้นการเรียนรู้ของชุมชนมากกว่าผลสำเร็จเชิงปริมาณ ดังเช่นการก่อตั้งประชารัฐ รักสามัคคี วิสาหกิจเพื่อสังคม (ประเทศไทย) จำกัด นับเป็นรูปแบบของวิสาหกิจชุมชน ที่มีการผนึกกำลังหรือสานพลังในการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐและภาคส่วนต่างๆ อย่างเป็นรูปธรรม โดยใช้หลักคิดการนำเอาจุดแข็งหรือข้อดีของแต่ละฝ่ายมาใช้ประโยชน์ ได้แก่ ภาครัฐ จุดเด่น คือ มีทรัพยากรบุคคลกระจายอยู่เต็มพื้นที่ มีองค์ความรู้ มีงบประมาณและบทบาทหน้าที่ตามลักษณะงานที่ได้รับผิดชอบ มอบหมายให้ประชารัฐจังหวัดขับเคลื่อนทั้งในเรื่องการประกอบการเชิงพาณิชย์และการตลาดเชิงบูรณาการ ภาคเอกชน จุดเด่น คือ ทันสมัย เก่งในการบริหาร มีความคล่องตัวด้านเงินทุน จึงให้การดูแลในเรื่องการประกอบธุรกิจและเงินทุน รวมทั้งการค้าสมัยใหม่ ภาควิชาการ จุดเด่น คือ มีองค์ความรู้ เทคโนโลยี การค้นคว้าวิจัยเพื่อต่อยอด สามารถเป็นคลังความรู้ของชุมชนอย่างต่อเนื่อง ภาคประชาชน จุดเด่น คือ มีฝีมือ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ความเชี่ยวชาญในการผลิตสินค้า ความรักและความผูกพันบ้านเกิด และภาคประชาสังคม จุดเด่น คือ ทำงานเชิงลึก และมีเครือข่ายมาก โดยจะเชื่อมโยงบริษัทฯ กับผู้เชี่ยวชาญด้านต่างๆ เช่น ด้านเทคโนโลยี ด้านออกแบบ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม แม้ว่าเป้าหมายของกองทุนหมู่บ้านและบริษัทประชารัฐจะเหมือนกันคือ การสร้างชุมชนเข้มแข็ง แต่วิธีการดำเนินการของกองทุนหมู่บ้านเน้นให้ชุมชนดูแลกันเอง ในขณะที่บริษัทประชารัฐเน้นการดูแลการตลาดให้กลุ่มย่อยในหมู่บ้าน ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าทั้งสองหน่วยงานควรดำเนินงานร่วมกันตั้งแต่กำหนดนโยบายจนถึงการทำงานในพื้นที่ สอดคล้องกับแนวคิดจากงานวิจัยของ Ritchamet (2019) ที่อธิบายถึงการจัดการปกครองที่เรียกว่า รูปแบบกิเครือข่ายการจัดการปกครอง (Meta Governance) ซึ่งมีการแลกเปลี่ยนทรัพยากรและความร่วมมือกัน สรุป คือ เน้นมุมมองการบูรณาการงานทุกมิติ จนเกิดภาวะชุมชนจัดการและพึ่งพาตนเองได้ รวมถึงการสืบทอดไปยังคนรุ่นใหม่ ซึ่งก็สอดคล้องกับงานวิจัยของ Krungkraipetch, Ritngam and Viriya (2016) เช่นกัน ด้านการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนที่ว่า ทุกกิจกรรมต้องเน้นการทำงานร่วมกับท้องถิ่นและท้องถิ่น พร้อมๆ ไปด้วยการพัฒนาศักยภาพของแกนนำชุมชน จากนั้นให้กลุ่มเป้าหมายร่วมเป็นแกนหลักในการดำเนินกิจกรรมเรื่องอื่นๆ ตามความถนัด และเรียกการทำงานแบบนี้ว่า เป็นการดำเนินงานแบบแมงมุมชักใย

สำหรับการที่ผู้วิจัยเลือกศึกษาในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา เนื่องจากจังหวัดนครราชสีมาเป็นจังหวัดใหญ่ มีทรัพยากรทางธรรมชาติหลายชนิดอยู่กระจายทั่วทุกอำเภอ และราษฎรมีความรู้ความสามารถในหลายๆ ด้าน ที่ช่วยส่งเสริมกิจการวิสาหกิจชุมชนได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะภูมิปัญญา วิถีชีวิต ที่ได้สั่งสมมานาน หากได้รับการพัฒนาไปในแนวทางที่

ถูกต้อง ผสมกับนำเทคโนโลยีใหม่ๆ มาประกอบจัดทำเป็นแนวทางในการส่งเสริมก็สามารถสร้างงานสร้างอาชีพให้กับราษฎรในจังหวัดได้เป็นอย่างดี เกิดการสร้างกิจกรรมของดีของแต่ละอำเภอดังคำขวัญ “เมืองหญิงกล้า ผ้าไหมดี หมี่โคราช ปราสาทหิน ดินด่านเกวียน”(The Data Report of Nakhon Ratchasima Community Enterprise, 2017) อย่างไรก็ตามที่เจตนาที่แท้จริงของภาครัฐ คือการสร้างชุมชนเข้มแข็งผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง ผู้ประกอบการควรต้องขับเคลื่อนกิจการวิสาหกิจชุมชนกันเอง โดยมีภาครัฐทำหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุน ยกตัวอย่างจากการประสบความสำเร็จของกลุ่มคนบาติต จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งเกิดจากการสานพลังของชุมชนอย่างเหนียวแน่น และผู้นำชุมชนที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล ผู้นำดังกล่าวมี 2 ระดับ ได้แก่ ระดับกองทุนหมู่บ้าน ประธานกองทุนเป็นผู้นำ ซึ่งหากประธานกองทุนขาดความซื่อสัตย์ย่อมส่งผลกระทบต่อความสำเร็จแน่นอน และระดับประชาธิรัฐ ผู้จัดการประชาธิรัฐเป็นผู้นำ สำหรับความแตกต่างระหว่างผู้นำของประชาธิรัฐและผู้นำของกองทุนนั้น ผู้จัดการประชาธิรัฐเน้นบทบาทหน้าที่ด้านการจัดการการตลาดมากกว่าประธานกองทุนรวมทั้งการประสานงาน และการสร้างเครือข่ายกับทุกภาคส่วน นอกจากนี้ ยังมีแรงผลักดันอีกประการหนึ่งซึ่งช่วยให้โครงการกองทุนหมู่บ้าน และบริษัทประชาธิรัฐรักสามัคคี จำกัด ประสบความสำเร็จอย่างยิ่ง คือ การสร้างความมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ความรู้สึกเป็นเจ้าของ (Sense of Belonging) ของสมาชิก การร่วมกันกำหนดเป้าหมายเพื่อสร้างพื้นฐานความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น การร่วมมือกันปรับเปลี่ยนโครงสร้างการประกอบอาชีพ และการต่อยอดกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนให้มีการขยายตัวมากยิ่งขึ้น ในส่วนการสนับสนุนและส่งเสริมจากภาครัฐและส่วนงานที่เกี่ยวข้องก็มีความสำคัญเช่นกัน ได้แก่ ด้านการให้ความรู้และคำแนะนำ การให้ช่วยเหลือด้านปัญหาและอุปสรรคต่างๆ การสนับสนุนด้านเครื่องมือและอุปกรณ์ รวมทั้งระบบการบริหารจัดการ เพื่อให้กองทุนหมู่บ้านมีพื้นฐานการสร้างรายได้และการวัดผลความสำเร็จ คือการเพิ่มขึ้นของรายได้ชุมชนที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม ซึ่งทำให้มีความพร้อมต่อการพัฒนาเป็นสถาบันการเงินชุมชนต่อไป ดังจะเห็นได้จากกลุ่มคนบาติต จังหวัดนครราชสีมา คนในชุมชนเข้าใจเป้าหมายและช่วยกันขับเคลื่อนชุมชนไปสู่ความสำเร็จ โดยการเชื่อมโยงตั้งแต่ต้นน้ำ คือผู้ผลิตเส้นไหมรับมาส่งต่อให้กลุ่มผู้ทอดำเนินการทอจนเป็นผืนผ้า แล้วส่งต่อมายังกลุ่มเขียนลายบาติต จากนั้นนำไปออกแบบเพื่อตัดเย็บและไปสู่กระบวนการจัดจำหน่าย ซึ่งจากกระบวนการแปรรูปไปเป็นสินค้าตามที่กล่าวมานี้ ภาครัฐจะจัดสรรงบประมาณมายังกลุ่มคนบาติต ที่เพราะสามารถกระจายโอกาสทั้งอาชีพและรายได้สู่ชุมชนได้หลายครัวเรือนเป็นลักษณะสายโซ่การดำเนินการ ตั้งแต่เกษตรกรผู้ผลิตเส้นไหมทอผ้าผืน กลุ่มเขียนลาย กลุ่มออกแบบ กลุ่มตัดเย็บ สำหรับการช่วยชุมชนหลากหลายกลุ่มตั้งแต่ต้นน้ำยันปลายน้ำนี้ ภาครัฐดำเนินการตั้งแต่ต้นน้ำคือพัฒนาเส้นไหมโดยกรมหม่อนไหม ไปจนถึงส่วนสุดท้ายนั่นคือทุนทางสังคม เนื่องจากกองทุนหมู่บ้าน และบริษัทประชาธิรัฐ รักสามัคคี จำกัด ถือเป็นแหล่งทรัพยากรอีกอย่างหนึ่งของชุมชนที่เป็นการทำงานผ่านความสัมพันธ์เชิงอำนาจทั้งภายในและภายนอกชุมชน อำนาจภายในชุมชน มีผลเชื่อมโยงไปสู่ระบบเศรษฐกิจ อำนาจภายนอก ได้แก่ อำนาจที่มาจากนโยบายภาครัฐ ซึ่งคือ ทุนทางด้านเศรษฐกิจ คือ แหล่งเงินทุนแต่ทุนทางสังคม คือ เครือข่ายทางสังคม ทุนทางด้านวัฒนธรรม เป็นศักยภาพองค์ความรู้ที่สะสมอยู่ในตัว เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการผลิตซ้ำทางความคิด การกระทำ ทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ และเป็นแนวทางการขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนสังคม และประเทศ โดยใช้พื้นที่เป็นตัวตั้งในการสร้างนวัตกรรมหรือทางเลือกใหม่ๆ อีกด้วย

สรุปผลการวิจัย

1. ในการขับเคลื่อนชุมชนนั้น ภาครัฐและภาคส่วนต่างๆ ต้องสานพลังร่วมกัน โดยนำความรู้ด้านธุรกิจมาบูรณาการตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ หรือการคิด ผลิต และการขาย พร้อมกับการเชื่อมโยงการตลาด เพื่อให้ชุมชนสามารถยกระดับและเพิ่มมูลค่าสินค้าหรือให้บริการ สร้างผลประกอบการแบบยั่งยืนให้แก่ชุมชน ในการขายสินค้าหรือให้บริการต้องมีความซื่อสัตย์ การเข้าใจเรื่องระบบการค้า เช่นการขายที่ราคาสูง-ต่ำในแต่ละช่วงเวลาไม่เท่ากัน และการกำหนดราคาขึ้นอยู่กับคุณภาพสินค้าและการให้บริการ ที่สำคัญ คือชุมชนเองต้องถอดบทเรียนและปรับตัวสร้างธุรกิจชุมชนให้ได้มาตรฐานเป็นผู้นำทางการตลาดให้ได้ ส่งผลให้ชุมชนสามารถควบคุมราคาสินค้าและบริการได้ในช่องทางหนึ่ง ในส่วนของการดำเนินงานของประชาธิรัฐต้องสร้างและส่งเสริมกระบวนการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ซึ่งกันและกัน ทั้งภาคเอกชน ภาครัฐ ประชาชน ภาควิชาการ และภาคประชาสังคม เช่นการเรียนรู้ภาครัฐกับภาคเอกชน โดยเฉพาะรูปแบบการทำงานที่ภาครัฐจำเป็นต้องศึกษาการทำงานแบบภาคเอกชนเพื่อปรับกระบวนการทัศนในการทำงานเชิงรุก หรือการเรียนรู้ระหว่างภาคเอกชนและภาคประชาสังคมที่ต้องแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ด้านการเข้าถึงพื้นที่ การเข้าถึงทรัพยากรที่มีคุณค่าของชุมชนที่ภาคเอกชนสามารถดำเนินธุรกิจที่เพิ่มมูลค่าได้ หรือบทเรียนที่ชุมชนต้องเรียนรู้จากภาคเอกชน เช่นกระบวนการทำงานและการทำธุรกิจให้เกิดมูลค่าเพิ่มและยั่งยืน เนื่องจากประชาชนหรือชุมชนคือปลายทางเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียและจะได้รับผลกระทบโดยตรงจากปัจจัยต่างๆ

โดยเฉพาะปัจจัยด้านการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ย่อมส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนด้านนโยบายของภาครัฐ และการสนับสนุนจากภาคเอกชนเช่นกัน

2. แนวทางการขับเคลื่อนชุมชนที่สำคัญ ชุมชนต้องเข้มแข็งและทำงานเชิงรุกได้ด้วยตนเอง จากการศึกษา พบว่ากระบวนการดำเนินงานของภาครัฐในส่วนของการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก เกิดกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกันได้จริง ผ่านการทำกิจกรรมเรียนรู้ ศึกษาดูงาน และลงพื้นที่ร่วมกันของทุกภาคส่วนอย่างสม่ำเสมอ ส่งผลให้คนในชุมชนเติบโตอย่างมีคุณภาพ คือรู้จักแสวงหาความรู้ เพิ่มพูนศักยภาพตนเอง และปรับตัวให้พร้อมรับมือกับปัจจัยต่างๆ ทางธุรกิจที่จะเกิดขึ้น ทั้งปัจจัยที่เป็นบวก เช่น โอกาสทางธุรกิจ เป็นต้น และปัจจัยด้านลบ เช่น ปัจจัยทางการเมือง ปัจจัยทางเศรษฐกิจ และปัจจัยด้านการแข่งขันของธุรกิจ

3. ในระดับมหภาค สรุปแนวทางการดำเนินการของกองทุนหมู่บ้าน และบริษัทประชารัฐรักสามัคคี จำกัด ตามนโยบายสาธารณะของรัฐ ที่งานวิจัยครั้งนี้นำเสนอ คือ ระดับนโยบาย ต้องมีการกำหนดนโยบาย การกิจ และการบริหารจัดการร่วมกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง (Co-governing) ทั้งหมด โดยลดระบบการทำงานซ้ำซ้อน นำการจัดองค์กรแบบแมทริกซ์ (Matrix Organization) มาใช้ เพื่อดึงความสามารถของบุคลากรเหล่านั้นมาสร้างงานทั้งกระบวนการคิด การออกแบบกลยุทธ์และกิจกรรมหลัก ส่วนระดับปฏิบัติการ เน้นการทำงานระหว่างภาคีต่างๆ ที่กล่าวข้างต้น ใน 3 ลักษณะ ได้แก่ การปฏิบัติการร่วมทั้งรูปแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ การประสานงานที่ทุกฝ่ายเข้าใจในพันธกิจตรงกัน และการเข้าร่วมแบบเครือข่าย เน้นความสัมพันธ์แบบยั่งยืน สมาชิกเกิดความสำนึกรักบ้านเกิด

4. การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน รัฐบาลต้องใช้ประโยชน์จากทุนทางสังคม ซึ่งในบริบทของสังคมไทยนั้น ประกอบด้วย มิตรภาพแบบไทย ภูมิปัญญา การประกอบอาชีพ วิถีชีวิตพื้นถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น เป็นต้น ให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยเชื่อมโยงกิจกรรมตามแนวคิดการดำเนินงานวิสาหกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) เพื่อให้คนในชุมชนรู้จักสร้างรายได้และเรียนรู้การพัฒนาธุรกิจชุมชนได้ด้วยตนเอง

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ทราบถึงการขับเคลื่อนของชุมชนในโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองและบริษัทประชารัฐรักสามัคคีจำกัดที่ดำเนินการอยู่ ได้แก่รูปแบบ บริบทของพื้นที่และโครงการ และการขับเคลื่อนที่เป็นรูปธรรม
2. เสนอแนวทางของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองและบริษัทประชารัฐรักสามัคคีจำกัดผ่านนโยบายสาธารณะของรัฐ ที่สร้างรายได้ของชุมชนอย่างยั่งยืน มีการฝึกกำลังหรือสานพลังในการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐและภาคส่วนต่างๆ นี้ ให้เป็นระบบและมีความโปร่งใส โดยนำเอาจุดแข็งหรือข้อดีของแต่ละฝ่ายเข้ามาใช้ประโยชน์สูงสุด

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1. นำหลักคิดและแนวปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมจากข้อค้นพบ เช่น ร้านศุภยาบติก ไปประยุกต์ใช้ในการสร้างชุมชนเข้มแข็งผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงของคนในชุมชน มีแกนนำหรือผู้นำในพื้นที่ที่รอบรู้และมีความสามารถในการพัฒนาภาคีเครือข่ายการทำงาน ผู้ประกอบการสามารถขับเคลื่อนกิจการวิสาหกิจชุมชนกันเอง โดยมีภาครัฐทำหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนในเรื่องการแสวงหาปัจจัยสนับสนุนและการดำเนินงานให้บรรลุความสำเร็จ
2. เป็นแนวทางเรื่องความเข้มแข็งและวิสัยทัศน์ของแกนนำหรือผู้นำส่วนท้องถิ่น ที่มีบทบาททั้งเป็นผู้นำ ผู้ประสานกลุ่มประโยชน์และผู้สนับสนุนส่งเสริม รวมทั้งพัฒนาความสัมพันธ์กับหน่วยงานนอกชุมชนให้เกิดการสนับสนุนด้านองค์ความรู้ วิชาการ การส่งเสริมการตลาด และการเงินอย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาเพิ่มเติมในเชิงเปรียบเทียบ สำหรับงานวิจัยเรื่อง การขับเคลื่อนของชุมชนในโครงการกองทุนหมู่บ้านและบริษัทประชารัฐรักสามัคคีจำกัดในแต่ละภูมิภาค ที่มีความแตกต่างกันด้านรูปแบบการดำเนินงาน บริบทของพื้นที่และโครงการ และการขับเคลื่อนที่เป็นรูปธรรม
2. จากข้อค้นพบเรื่องภาวะผู้นำและผู้ตามในงานวิจัยนี้ ควรมีการศึกษาต่อยอดในเรื่องภาวะผู้นำหรือแกนนำที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการขับเคลื่อนของชุมชนในโครงการกองทุนหมู่บ้าน และบริษัทประชารัฐรักสามัคคีจำกัดแต่ละภูมิภาค

ข้อจำกัดของการวิจัย

ข้อจำกัดสำคัญ คือด้านเวลา การทำวิจัยชุมชนนอกจากใช้วิธีศึกษาที่หลากหลายและผสมผสานกันอย่างเหมาะสมแล้ว ต้องอาศัยเวลาที่เหมาะสมและควรเข้าไปอยู่ร่วมกับชุมชนเพื่อทราบถึงวิถีชีวิตวิธีทำที่แท้จริงของท้องถิ่น ดังนั้นวิธีการวิจัยที่ใช้เทคนิคการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) คือนักวิจัยเข้าไปอยู่ในชุมชนโดยร่วมกิจกรรมต่างๆ จะเป็นประโยชน์มากขึ้น

References

- Ansell, C and Torfing, J. (2015). How Does Collaborative Governance Scale?. *Policy & Politics*. 43(3),315-329.
- Avolio B. J. and Mhatre K. H. (2011). *Advances in Theory and Research on Authentic Leadership*. Oxford : Oxford University Press.
- Bell and Hindmoor (2012). *Rethinking Governance*. Queensland : Cambridge University Press.
- Buthpho, T. (2017). *Kān khaphklūān sēthakit thānrāk lāe prachā rat [The Driving of Grassroots economic and Social Enterprise]*. Bangkok : Thailand National Defense College.
- Chamnanlerkit, C. (2016). Kitchakān phūā sangkhom nai rabop talāt pen thān phūā phontōpthāen thāng sangkhom tō kānlongthun thī yangyūn [Social Enterprise in Market-based System for Sustainable Social Return on Investment]. *Srinakharinwirot Research and Development, Srinakharinwirot University: Journal of Humanities and Social Sciences*. 12(6),71-86.
- Colaizi's. (1978). *Phenomenological Method of Data Analysis*. London : Oxford University Press.
- Community Development Department. (2020). *Kān khaphklūān kānphatthana sēthakit thānrāk phāitai konkai prachā rat [The Driving of Grassroots Economic Development under the Social Enterprise Mechanism]*. Bangkok : Community Development Department.
- Community Development Department. (2020). *Phāen patibat rāchakān raya sām pī (Phō.Sō.sōngphanhārōjhoksipsām - sōngphanhārōjhoksipha) [The 3-year Government Action Plan (2020 - 2022)]*. Bangkok : Community Development Department.
- Community Enterprise Promotion Division. Department of Agriculture Extension. (2017). *Khōmun wisāhakit chumchon chāngwat Nakhōn Rāchāsīmā [Community Enterprise Data of Nakhonratchasima Province]*. Bangkok : The Registration and Information Section of Community Enterprise, Community Enterprise Promotion Division. Department of Agriculture Extension.
- Dale E. (1978). *Management : Theory and Practice*. Ohio : McGraw-Hill Companies.
- Kenaphoom S. and Jandaeng B. (2019). Tuā bāep tritdikāraṇa nayobāi sathāraṇa pai sū kān patibat Theory Model of Public Policy Implementation. *Journal of Local Governance and Innovation*. 3(1),95-116
- Khotsing, T. (2017). Prachā rat: chāk nāōkhīt kānbōrihān sū kān patibat nai prathēt Thai [Pracharat: from administrative concept to practice in Thailand]. *Journal of Social Development*. 19(1),173-196.
- Krungkraipetch, N., Ritngam, A and Viriya, C. (2016). Rūpbāep kān khaphklūān chumchon suk phāwa thī thā manāo [The Driven Model of Healthy Community in Thamanow]. *The Journal of Faculty of Nursing Burapha University*. 24(3),34-46.
- Kulophas, D. (2017). Phāwa phū nam thīthāe ching : khwāmpenmā lāe praden wīchāi nai bōribot kānsuksā Thai [Authentic Leadership: Background and Research : Topics in Thai Educational Context]. *Behavioral Science Institute, Srinakharinwirot University: Journal of Behavioral Science Development*. 9(2),1-15.
- Kwanyou, A. (2017). *Thun thāng sangkhom : patchai thī uā hai kōet kānkūyūm nī nōk rabop thī pentham kōrānī suksā khruārūān kasettrakam nai phūnthī lumnam kra sīeo chāngwat Suphan buri [Social Capital : Factors Affecting the Information Loan with Fair Interest rate: A Case Study of*

- Agricultural Family in Kra-Siao, Supanburi Province (Unpublished master's thesis)*. Thammasat University, Bangkok, Thailand.
- Masiri, P. (2020). Kitchākān phūā sangkhom kap kān kae panhā nai sangkhom Thai [Social Enterprise and Social Problems Solving in Thailand]. *Ganesha Journal*. 16(1),1-16.
- Meekrut, P. (2020). Nayobāi sāthārana kap kānsuksā Thai yuk 4.0 [Public Policy with Thai Education 4.0]. *Journal of Humanities and Social Sciences, Rajapruk University*. 6(2),1-13.
- National Village and Urban Community Fund Office. (2020). Yutthasāt kōṅgthun mūbān lāe chumchon mūāṅ. kān prachum khana kammakān kōṅgthun mūbān lāe chumchon mūāṅ hæng chāt (kōthōbō) khrang thī nung/sōṅgphanhārōḥhoksipsām mūā wan thī sipsī Kumphāphan sōṅgphanhārōḥhoksipsām [The Strategy of Village and Urban Community Fund. The Conference of National Village and Urban Community Fund Committee 1/2020. On February 14, 2020]. Bangkok : Ministry of Finance.
- Nuchdaeng, Y. (2019). Kānphatthana prathēt Thai tām nayobāi prachā rat kap kānmī sūanruām khōṅg prachāchon nai chāngwat cha choēng thē rā [Thailand Developmetn According to Pracharat's Policy Along with People's Participation in Chachoengsao Province]. *NRRU Community Research Journal*. 13(1),13-25.
- Rukhamate. P. (2019). Kānphatthana tuā bāep nai kānpramoēn prasitthiphon khōṅg nayobāi prachā rat: suksā kōṅānī kānphatthana sēthakit thānrāk khōṅg ratthabān phon 'ēk prayut chan 'ōcha [The Development of Effectiveness Evaluation Model of Social Enterprise Policy: the case study of Grassroots Economic Development of Gen. Prayut Chan-o-cha Government]. Bangkok : The research Fund of Political Science Faculty (Public Administration). Thammasat University.
- Sanyabud, C and Wongthanavas, S. (2017). Kānsāṅg khwām khēm khæng hai kap chumchon lāe phāk prachāchon toṭān kān thutcharit khōṅg 'ongkōn chumchon : kōṅānī suksā chumchon nai khēt theṭsabān tambon klāṅ mūn 'amphōē mūāṅ kān sin chāngwat kān sin [Strengthening the Community and Civil Society in the Fight Against Corruption in Community Organizations: A Case Study of Community in the Klang Muen Sub-district Municipality Area, Mueang Kalasin District, Kalasin Province]. *Nakhon Phanom University Journal*. 7(3),53-62.
- Siroros, P and Kaewmoonkham, P. (2018). Kānbōṛihān rāchakān bāep mī sūan ruām : tuā bāep lāe kōṅānī suksā sū khwāmsamret [Participatory governance: Model and case studies for success]. *Journal of Public and Private Management*. 24(2),136-157.
- Thai Beverage Public Company Limited. (2019). Rāiṅgān kānphatthana thī yangyūn 2562. chabap thī hok [Sustainable Development Report 2019. Volume 6/2019]. Bangkok : Thai Beverage Public Company Limited.
- The Coordination Office of Grassroots Economic Development and Social Enterprise. (2016). Kānphatthana sēthakit thānrāk lāe prachā rat [The Grassroots Economic Development and Social Enterprise]. Bangkok : The Coordination Office of Grassroots Economic Development and Social Enterprise.
- The Coordination Office of Grassroots Economic Development and Social Enterprise. (2016). Kānphatthana sēthakit thānrāk lāe prachā rat [The Grassroots Economic Development and Social Enterprise]. Bangkok : The Coordination Office of Grassroots Economic Development and Social Enterprise.
- The World Bank. (2020). *Community-driven Development*. Retrieved October 2020, from <https://www.worldbank.org/en/topic/communitydrivendevelopment#3>.

- Todilokwech, A. et al. (2017). *Næōthāng kāndamnæñ ngān : nayōbāi sān phalang prachā rat nai kān khaphkhuān kānphatthana setthakit thānrāk* [Operational Guidelines: The Social Enterprise Policies for Driving of Grassroots Economic Development]. Bangkok : Community Development Department.
- Uslaner, E. M. (2010). *Volunteering and social capital: how trust and religion shape civic participation in the United States. Social Capital and Participation in Everyday Life*. London : Routledge.
- Wongkhamharn, C. (2016). *Khwaṁsamret nai kānnam nayōbāi kān yok radap kōṅthun mubañ pen sathāban kānngæñ chumchon pai patibat: kōranī suksā sathāban kānngæñ chumchon Pakkret ruām chāi sōṅṅ* [Successful implementation of village fund raising policy as community financial institution: case study of Pakkretuamjai 2 Community Financial Institution (Unpublished master's thesis)]. Thammasat University, Bangkok, Thailand.
- Wongsiri, A. (2018). *Thun thāng sangkhom phāinoṅ chumchon : kānmī sūanruām khoṅg prachāchon kap 'ongkōn pokkhrōṅ sūan thōṅgthin* [Linking Social Capital: Public Participation and Local Administrative Organization]. *Public Administration, Faculty of Integrated Social Science, Khon Kaen University Nongkhai Campus : Journal of Humanities & Social Sciences*. 35(3),153-175.